

БОЗАЙНИЦИТЕ В ПП РУСЕНСКИ ЛОМ
(съкратено от брошурата на Е. Унджиян)

1. *E. concolor* MARTIN 1838 = *Erinaceus roumanicus* BARRET-HAMILTON 1900, таралеж.

Намира се единично в цялата долина и в НП, често и в близост до селищата. Изпада в зимен сън X – IV месеци, но се събужда и помежду при стопляне на времето. Брачният период от IV – VIII, дава 1-2 поколения на година. След около 5-6 седмична бременност, женската ражда 2-10 (средно 4-5) малки с още меки бодли. Таеалежът е активен по зрач и през нощта. Главен враг му е бухалът. При нощните си обиколки за храна таралежът привлича вниманието му с шумоленето в тревата и храсталака. Бухалът го хваща през бодлите с дългите си нокти. Изяждането започва от незащитения корем.

2. *Talpa europaea* L., къртица. Живее по ниви, полета, ливади, но също в гората, макар и с по-малка численост. Купчинките пръст, които прави са с основен диаметър 20 - 25 и височина 10 - 15 см. Купчинките могат и да бъдат много нагъсто - на 20 - 30 см една от друга и до 4 на кв. м. Хоговете си прокарва на около 10 - 20 см, като през зимата слеза и по-надълбоко. През зимата прави ходове отчасти без "таван" във вид на улей, отчасти наполовина в земята, като "таванът" е тънък пласт почва, добре видим след разтапяне на снега. При много себела снежна покривка понякога излиза под нея и "складира", така да се каже, изкопаната земя от хоговете там. След топенето на снега те се виждат като ролки от земя, понякога със звездоподобна форма, останали на повърхността. Разгонва се през пролетта и ранното лято. Дава 1 (2) поколения на година, с 4-5 (2-7) малки в едно котило. Къртицата се показва по-често на повърхността, отколкото може да се предположи. Тогава става жертва на хищни бозайници и птици. По време на разгонването излиза и през геня.

3. *Sorex araneus* L., обикновена кафявозъбка. В долината на Ломовите е привързана към по-влажни местообитания.

4. *Crocidura leucodon* (HERMANN), белокоземна белозъбка. Обикновено предпочита по-сухи местообитания (хабитати) - храсталаци и крайнини на гори, ниви, люцернови полета, градини и пр., но може да се намери и на по-влажни места - покрай реки и потоци. Денонощно активна. През зимата навлиза в селища и отделни сгради. В течение на цялата година, но все пак предимно през есента, практически навсякъде могат да се видят земеровки, убити от хищници - лисица, бялка, невестулка, дива котка - но оставени и неизядени.

5. *Cr. suaveolens* (PALLAS), малка белозъбка. Убиквист. На някои места, по численост отстъпва на предходната. Подобно на белокоземната белозъбка през зимата преминава в селища и постройку

Земеровките често наядат убити гризачи от капани-гавилки по шията, гърдите или слабините. Освен това прехават ребрата и после с "резците" изваждат вътрешностите, а месото оставят. Бръмбарите бегачи (сем. *Carabidae*) нагриват само челото, очите и муцунката.

6. *Neomys anomalus* CABRERA, малка водна земеровка. По-малко привързана към бистри, течащи водоеми от голямата, а се намира във всички блатата по дунавското ни крайбрежие. Дава до 3 поколения на година, IV - X. Дължина на тялото на малките е около 48 мм, слепи и голи, само по гърба има съвсем нежни пуховидни космици.

7. *Lepus europaeus* PALLAS, заек. През последните десетилетия е много намалял и то не вследствие прекомерен лов, а поради прогресивно обедняване на ландшафта. Причините са очевидно комплексни и се изразяват в многофакторна намеса на човека в природното равновесие, м/у другото и чрез съзнателно погрешно водена технология при машинната обработка на голямите и всеобща злоупотреба с биоциди. Устройва си леговище на място едновременно с добър оглед и закътано, с южно изложение през студената и сенчесто през топлата част на годината. Добре плува. Но кожухът му, за разлика от водообитаващите бозайници, лесно се намокря. На излизане от водата се изтръсква и се въргаля по тревата или суха земя, за да се изсуши. Разгонването в зависимост от температурата може да започне и през зимата. Бременност 44 дни. Дава 3 - 4 поколения на година, с 1 - 4 малки.

8. ***Sciurus vulgaris* L., камерица.** Гъстотата на популацията тук е относително пониска. Среща се по цялата долина. Може да се види и в горите до Русе, и в градския парк, а по изключение даже в дъборове на къщи в централните части на града и в старото гробище. Живее както в хралупи, така и в кълбовидни гнезда по дърветата. Всяко животно има едно основно и няколко (до 5) допълнителни гнезда, като последните са с по-леко устройство. Височината е обикновено от 5 до около десетина метра. Основни врагове голям ястреб и златка.

9. ***Citellus citellus* L. (1766), syn. *Spermophilus citellus* BLASIUS (1857), лалугер, суяк.** Степен вид, предпочитайва сухи хабитати. Обитава главно необработени площи – пасища, ливади, крайнини на ниви и пътища, както и на ползащитни пояси и гори. Привързан на първо място към чернозем с дълбок почвен хоризонт. Копае до 1,8 м дълбоки дупки. Живее на колонии. Предимно растителнояден. Основна храна зелени части на растения, луковички, семена на дъби и културни растения, отчасти и насекоми. Вода или не пие изобщо, или сутрин рано облизва росата по растенията. По-чувствителни повреди по земеделски култури нанася на места с многобройни поселения. Животните контактуват както зрителино, така и звуково. При тревожен сигнал – остро изсвирване – всички животни наоколо изчезват, като се «змурват» в спасителния отвесен ход на гнездовата дупка.

В активността се забелязват два периода. Първо от сутрин около 8 – 8,30 (след вдигане на росата) докъм 10 ч и следобед от около 5 часа до залез слънце. Изкопава си временни убежища. Понякога използва ходове на къртица или на сляпо куче. Гнездовата дупка освен наклонен има и отвесен вход, твърде подобен на този на хомяка. Възрастните мъжки лягат първи за зимен сън, според Страка към края на юли до началото на август, а женските – през август. Младите лягат по-късно – до първата десетдневка на септември. Входната част на напуснати дупки понякога се ползва в качество на дневна квартира от зелени крастави жаби. Ако случайно са били заложени капани там, могат да попаднат в тях.

10. **Лалугер.** При поглед отгоре, теменната кост значително по-широка от челната, силно междучно стеснение. Резци приблизително квадратни в сечение. Първи горен предкътник голям колкото половината на втория. Отворът на очния нерв удължено елиптически. Подочния отвор, погледнат отпред, с канковидна форма.

11. **Камерица.** Черепът значително по-едър и масивен. Погледнати отгоре теменната и челната кост са приблизително еднакви по ширина. Резци в сечение странично сплеснати: ширина около два пъти по-малка от дължината.

12. ***Dryomys nitedula* (PALLAS), горски сънливец.** По цялата долина, но не е многоброен. Активен от зряч и през нощта до разсъмване. През деня спи в гнездото си. Прави си собствено гнездо в храстите, или заема птичи, които преустройва. Зимен сън от XI – IV. Брачен период веднага след събуждането IV – V. Бременност 23 дни. Едно котило на година с 2 – 6 (средно 4) малки.

13. ***Glis glis* L., също *Myoxus glis*, сънливец, рявка.** Между тия два вида съществуват много прилики. Зимен сън в подземно гнездо, X – V (оттам името!).

Брачен период VI – VIII. Бременност 30 – 32 дни. Според литературата има едно поколение на година, с 1 – 11, средно 3 – 6 малки. Гнездото си устройва в хралупа на дървета, по подобие на горския понякога пригажда и птичи гнезда за своите нужди или го изгражда свободно сред клоните, обикновено близо до ствола, на 5 – 6 м височина.

Двата вида сънливци често се заселват в сгради, разположени в гората или в нейна близост напр. хижи, ловни домове и т.п., очевидно привлечени както от защитеното място, така и от намиращите се тук хранителни запаси. Презимуват (ок. X – IV) в кълбовидно гнездо, изградено от листа, треви и клечици, както по къщите, така и в природата, но във втория случай гнездото по правило е наземно.

14. ***Muscardinus avellanarius* (L.), лешникоб сънливец, лешничарка.** У нас е разпространен предимно на места над 500 м височина, при това, противно на името си, не е свързан тясно с леската. Устройство гнездото си не много високо в храстите.

15. *Cricetus cricetus* L., **голям хомяк**. Степен елемент в нашата фауна. Дупката му представлява сложна система от ходове на госта голяма дълбочина - 1 до 2 м, с няколко вертикални входа. Освен гнездовата камера има и няколко разширения-камери за хранителни запаси и една за изпразненията. Есенно време изравя ходове по-надълбоко под старите и със земята запушва входовете. За биологията виж при следващия вид.

16. *Mesocricetus newtoni* NEHRING, **черногръд гобруджански хомяк, в Добруджа вакла мишка, пъстра мишка, а в Балчишко според Козаров (1909) подземно свинче**. Югоизточно - европейски степен ендемит. По цялата долина.

Денонощно активност - предимно по зряч, привечер и сутрин преди изгрев. Спи както през деня, така и през нощта. Храна главно семена на диворастящи, отчасти и на културни растения (в оригинала списък на установените видове, 23 на брой). Заляга за зимен сън при захладжане на времето, септември - октомври. Летагрията се прекъсва от кратки периоди на будност, както при голямия хомяк. Тогава яде от зимните си запаси. Но такива по правило събират само мъжките. Женските нямат време, изцяло заети с грижите за потомството. Събужда се през април - май в зависимост от метеорологичните условия. След това веднага почва периодът на чифтосване. Бременност 16 дни (при голямия около 20). 3 - 4 котила на година, с 2 - 10 (средно 6 - 8) малки.

17. *Ondatra zibethica* (L.), **онгапра**. Североамерикански вид, аклиматизиран в началото на века в Европа. У нас е внесена отчасти изкуствено, а отчасти се е разселила по естествен път по р. Дунав, идваща от Югославия и от Дунавската делта, където е била заселена преди това (шестдесетте години).

18. *Arvicola terrestris* (L.), **воген плъх**. По цялата долина. Тук е намерен винаги в близост до водата (на други места може да се срещне и далеч от нея). Плува и се гмурка отлично. Дупките си копае в брега, като предпочита терен с наклон, по възможност обрасъл до самата вода. Някои от входовете са към водата, по правило скрити под надвиснала растителност или корени на растящи край брега гървета, близо до водното равнище или под него. Други са откъм сушата. Над земята се виждат малки купчинки земя, които наподобяват къртичини, но входовете са отстранени на купчинките и често около тях тревата е като подстригана от гризачите. В тревата си изгризва «пътеки-вървища», широки около 8 см, като изравя земята до 3 см и изгризва тревата начисто. Пътеките вървят успоредно с брега и имат отклонения, водещи до водата. Ако брегът е висок, гнездовата камера се намира под земята. Постлана е с фино разгризани треви. В бластиста места си изгражда кълбовидно гнездо от разнищени кисели треви или папур, като основата е от по-груба растителност, с диаметър от 20 - 35 см. В тях живее и се размножава. Предимно вегетарянец. Приема по предпочитание примамка картоф, морков и по-малко кашкавал, хляб с пържен лук и пушена сланина - не. Лятно време основната храна са водни и околводни растения. Устройва си т.н. "хранителни площадки", с размери около 20 x 20 см, по които намираме разгризани части от поници от тръстник, а зелени части от папур, гзука (*Juncus*), камъш и треви, както и изпразнения (скибали). По погодно на полевката предпочита зелените части пред семената, плодовете и корените. Зимната храна, също вегетарянска, е с различен състав от лятната. Трупа зимни запаси в подземни камери: разгризани парчета корени, коренища, луковици, семена и пр. Освен това нагризва корени на гървета и храсти. Ако тревната растителност около тях е висока, нагризва и кората над земята, като понякога «колцува» (изгризва пръстенообразно) до гървесината - върба, елша, плодни гървета и гр., след което гървото умира. По изключение приема и животинска храна. Активността е целодневна, с периодичност от 2 - 4 часа, след което си почива. Има 4 поколения с 4 - 5 малки, като

19. *Microtus cf. arvalis* PALLAS, **полевка**. Навсякъде по ниви и ливади, като проявява особено предпочитание към площи с люцерна. Основна храна за много хищни бозайници и птици (трите пора, невестулка, лисица и гр.).

През определени нееднакви периоди, най-често 2 - 4 години създава проблеми на селското стопанство с масовите си размножения.

20. *Clethrionomys glareolus* (SCHREBER), **рижа горска полевка**. Препочита горски участъци с обилна подстилка от паднали листа и трева. Дупките ѝ са сравнително прости, негълбоки и малко разклонени. Често ходовете вървят на повърхността, в листната подстилка. Има по няколко входа. Гнездото, постлано с листа, се намира под корените на някое дърво, или над земята. Активна както през деня, по зряч и през деня (установено от нас чрез залагане на периодично контролирани капани и пряко наблюдение). Катери се значително по-добре от другите полевки – до няколко метра по храстите. Както можаме сами да се убедим, не е особено плашлива.

21. *Micromys minutus* (PALLAS), **малка, оризищна мишка**. Среца се във всички блатата по Дунавското крайбрежие, също така и на островите. По голямата на Ломовете е сравнително рядка.

22. *Sylvaemus flavicollis* (MELCHIOR) = *S. tauricus* PALLAS, **жълтогърла горска мишка**. Източноевропейски вид, с оптимум на разпространение и плътност тук. По-егър от следващия, косъм на гърба и страните по-жълтеникав до риж, коремче по-бяло, с рязка граница. На гърдите по правило жълта напречна препаска, която понякога може и да липсва. При обикновената горска мишка окраската на гърба е сивкава, коремчето е сиво-бяло с постепенен преход по страните. На гърлото (но не всякога) жълто нагължно петно. В България намерена до горната граница на гората. В цялата долина, но само в плътна гора и не толкова многочислена, както горската. Гнездо в дупка под земята, по правило под корени на дърветата, но и в кухи дървета и хралупи, понякога доста нависоко. Гнездото се състои от мъх, листа на дърветата и треви. Голямите очи издават предимно нощен начин на живот. Храна главно семена на дърветата: дъб, липа, явор, ясен, клокочка, костилки – череша, слива, както и горски плодове. Зелени части на растения играят по-малка роля. По литературни данни също насекоми, вкл. И колорадски бръмбар (*Leptinotarsa decemlineata*). И двата вида скачат и се катерят добре, но жълтогърлата превъзхожда – може да се изкачи до 20 м по дърветата. Размножение при двата вида до 3 поколения на година, м. үүү – X, по литературни данни 2 – 8, средно 5 – 6 малки.

23. *S. sylvaticus* (L.), **обикновена горска мишка**. Еврибионт. Югозападно-европейски вид с оптимум на разпространението и гъстота на популацията там. У нас обикновено обитава по-ниски места, докъм 5-600 м, като препочита редки гори, крайнините им, храсталаци и т.п. Оттам нагоре гъстотата ѝ рязко намалява.

24. *Apodemus agrarius* (PALLAS), **полска мишка**. Влаголюбив вид, обикновен в Придунавieto. По голямата на Ломовете се среща само в непосредствена близост до водата, но не и в "културната стъп" - нивите и ливадите на околната равнина. Препочита местообитания с прикритие - тръстика, висок тревостой, бурени. Има 3 - 4 котила, IV - IX, с 3 - 12, средно 6 - 7 малки.

25. *Mus musculus* L., 1758, **домашна мишка в тясен смисъл на думата**. Строг коменсал. Произхожда от степите на Предна Азия. Заселила е Европа едва след преминаване на човека от чергарски към оседнал живот. Домашната мишка е придоншла заедно с хората, прогонени от някога ползваните селскостопански земи по южната крайбрежна зона на Черно море. Това е станало, когато водите на разтапящите се ледници са преляли от Средиземно към Мраморно и след това Черно море. Във връзка с «одомашняването» си тя е загубила някои външни и поведенчески особености: загуба на инстинкта за събиране на зимни запаси, характерен за всички гризачи, не изпадащи в зимен сън и практически целогодишен размножителен цикъл. Образувала е два подвида, различаващи се както по оцветяването на косъма, така и по телесни пропорции. Северна и Източна Европа се обитават от номинантния подвид. Горната страна е сивокафеникава до тъмно сива с добре очертана граница към мръсно бялото коремче. Опашка по правило по-къса от тялото. През лятото често се преселва на полето, а през зимата отново се връща в близост до човека. Другият подвид, обитава Западна и Южна Европа, като границата преминава от западните брегове на Балтийско море до западните предели на бивша Югославия и Стара планина. Горна страна жълто- до тъмносива с постепенен преход към по-светлосивото коремче. Опашка по правило по-дълга от тялото. Строг коменсал, рядко излиза на полето през лятото.

26. *M. hortulanus* NORDMANN 1840 = *M. spicilegus* PETENYI 1882, **дуба домашна мишка, по-удачно - степенна мишка**. Див, автохтонен степен вид. Разпространен на изток от Австрия, през Унгария, Северна Сърбия, Северна България, Румъния, Украйна, Предкавказието. Източната граница на ареала за сега не е уточнена със сигурност. Типична окраска на див вид : гърбът - сиво жълт, със рязка граница към бялото коремче. Опашка покъса от тялото. Размножителен цикъл, зависим от сезона - при топла и суха есен до покъсно.

Събира зимни запаси - класове и зърна на диви и култивирани житни, които натрупва на купчинки над земята и след това ги зарива с пръст. Зариването става със задните крачета. Народът ги нарича мишини. Живее на семейства, като зимните запаси се събират общо. В съответствие на екологичните си изисквания обитава сухи места в цялата долина.

27. *Rattus norvegicus* (BERKENHOUT), **сив плъх**. Селища, сгради, обори, особено в свиневъдните стопанства, зле построени и осигурени птицеферми. В сгради заема по правило долните етажи и мазето. Канализацията също е предпочитано местообитание. Но освен това има свободно живущи колонии в сметища в съседство до селища или сред природата, на километри от всяко човешко жилище, също по правило в близост до вода, тъй като плува и се гмурка добре. Там живеят целогодишно, като се хранят със "смесено меню" или направо като хищници, напр. ловят мишевидни гризачи, обитаващи тези места - полевки, воден плъх и др.

Голям вредител на човешкото стопанство и поради това обект на постоянна борба.

28. *R. rattus* (L.), **чер плъх**. В Северна България - строг синантроп. За разлика от предходния предпочита сухи и топли условия. По правило обитава горните етажи и таваните. Също така се намира в плевни, мазета. Не плува добре, но отлично се катери. При опасност обикновено бяга нагоре.

29. *Nannospalax* (*Mesospalax*) *leucodon* (NORDMANN, 1840), **прегу Spalax leucodon, сляпо куче**. Подобно на гобруджанския хомяк е степен ендемит на югоизточна Европа. Разравя земята с резците си, за да си копае ходовете, но "избутва" земята в могилки с главата си по подобие на къртицата. Купчинките са наредени повече или по-малко по права линия, докато тези на къртицата са разпръснати без ред. Системата от подземни ходове е с диаметър около 7-8 см и сложно разклонена, на дълбочина обикновено от 10 до 20 см. Прави отделно разклонение до източник на храна, например цвекло или друго). Хранителни запаси в подземни камери от няколко до 8 - 10, по изключение до 12 и даже 15 килограма. Напълно сляп в резултат на тясна специализация и приспособяване към подземен начин на живот, излиза и на повърхността, най-вероятно през твърде разтегления размножителен период. Това става и през деня, но по-често нощно време.

30. *Canis lupus* L., **вълк**. До Втората Световна война в България е имало стабилна популация. През последните десетилетия е станал госта рядък и за това е внесен в ЧК. В гората "Батаклията" има няколко екземпляра, по всяка вероятност едно семейство, ако се съди по сведенията за неговата биология.

31. *C. aureus* L., **чакал**. Автохтонен вид в нашата фауна, но в Северна България изчезнал още преди края на Хв.век. От 1962 до 1984 г. беше защитен. Единственият му рефугиум в България беше останала Странджа. След стабилизиране на популацията там за миналите 20 години успя наново да завоюва бившата си територия, доказвайки по този начин изключителната си способност за преживяване. В нашия край, по любезно предоставени сведения на БЛРС Русе, първият екземпляр е Наблюдава се не само по здрач, когато започва да вие и хленчи, но и през деня. Вредите по дивеча и гребния домашен гобитък стават все по-големи и от 1984 г. защитата е вдигната и се плащат премии. Поради предпазливостта му, борбата с него е извънредно трудна.

32. *Vulpes vulpes* (L.), **лисица**. Обикновен вид в района. Трябва да се констатира категорично, че за разлика от чакала, лисицата е предимно поевна! Особено през есента и зимата храната ѝ са предимно горски и полски гризачи.

33. *Nyctereutes procyonoides* (GRAY), **енотовидно куче**. Придошло от Румъния, по всяка вероятност през Добруджа (от Делтата). Живее поединично, обикновено в близост до вода, има нощен, много скрит начин на живот, затова много рядко попада на изстрел. Очевидно е малобройно.

34. *Martes foina* (ERXLEBEN), **белка, самсар**. Петробионт. Чест по Ломовете. В природата обитава скалисти места, но не отбягва и селищата, даже много отдалечени в равнината, макар да не е синантропизирана в такава висока степен, както в Западна Европа. Очевидно в градовете сградите ѝ служат за "изкуствени скали". Всеядна, в изпразненията много често, особено през есента, могат да се различат семки и костилки на различни плодове. Обича да ги отлага на видни места - по камъни, по пътеки и др. за маркиране на територията.

M. martes (L.), **златка**. Обитавала е нашите места до към Втората Световна война. Изчезнала е с прогресивното изсичане на горите.

35. *Mustela nivalis* L., **невестулка, байновичка, булчица**. Обикновена по Дунавската равнина и Ломовете. Храни се главно с дребни гризачи, но напада и воден плъх и даже сивия плъх, а те съвсем не са са безопасни противници - бързи, хапливи и до два пъти по-тежки от нея .

Активна главно нощем и по зрач, но се вижда и през деня. Размножителен период много разтеглен - почти през цялата топла част на годината.

Разпространеното поверие за мнимата "отмъстителност" и "отровност" на невестулката всъщност служат за опазването на един предимно полезен изтребител на гризачи. Защитена от закона.

36. *Putorius putorius* (L.), **черен нор**. Убиквист. В България се забелязва силно намаляване на всички видове от сем. порове след Втората Световна война, като черният нор е засегнат най-малко.

37. *P. evermanni* (LESSON), **сменен нор**. Източен степен елемент в нашата фауна. Обитава Дунавската равнина и Добруджа.

38. *Vormela peregusna* (GUELLENSTAEDT) = *P. sarmaticus* (PALLAS), **пъстър нор**. Преди е бил широко разпространен в открити пространства. Основната храна на този и предишния вид са полски гризачи, особено лалугери и хомяци. Сега е станал съвсем рядък и е внесен в ЧК.

39. *Meles meles* (L.), **язовец, бурсук**. Живее поединично. Всеяден, употребява както животинска, така и растителна храна. В царевични ниви поваля стebelата с предните си лапи, за да яде царевичата в млечна зрялост. Обича грозде. За горското стопанство е полезен. Период на лов целогодишен. Преди, когато сапун се вареше в къщи, са използвали мазнината му за тази цел.

40. *Lutra lutra* (L.), **видра**. Винаги е била сравнително рядка. Живее поединично. В десетилетията след II-та Св. война почти изчезнала. Като обитател на много обширни "лични" ареали и на твърде разнообразни водни habitати, е добър индикатор за незасегнати в биологичното си разнообразие водни системи. Замърсяването доведе до рядко обедняване на водоемите откъм риби, раци и други безгръбначни. Така ѝ бе отнета хранителната база. Освен това видрата реагира твърде чувствително на замърсяване на водата. Внесена в ЧК на Република България.

41. *Felis sylvestris* SCHREBER, **гиба котка**. Убиквист. Намира се практически навсякъде : в тръстиките на крайдунавските блатата, по островите, в горите, в образли с храсталаци скалисти терени. Избягва селищата и изобицо близостта на човека. Според литературата отношенията между двата вида (гиба и домашна) са антагонистични - при среща по-едрата и хищна гиба котка по правило убива домашната. Изключение прави само по време на разгонването.

42. *Sus scrofa* L., **гиба свиня**. Дивата свиня в района е била рядка. Това звучи странно, като се има предвид, че тогава гъбовите гори са се простирали почти непрекъснато от Русе до Варна. А тъкмо те са най-добрата ѝ хранителна база. През последните четири десетилетия отбеляза невиждано увеличение на числеността, независимо от твърде

интензивния лов. Главна причина е богатата хранителна база. Максималните и средни размери на дивите свине в България далеч надминават тези на Средна и Западна Европа.

43. ***Cervus elaphus L.*, благороден елен.** Бил рядък в началото на XX. в., а в годините непосредствено след II-та Св. война изобщо е липсвал в нашия регион. По-късно е заселен изкуствено от други места в страната и подхранван като ценен ловен вид. Числеността му беше прекалено нарастнала и често причиняваше повреди в гората и околните ниви. Сега отново намалял, вследствие на усилено браконьерство. Есента и зиме образува по-малки или по-големи стада, които, водени от опитна женска, излизат на полето и генем.

44. ***C. dama L.*, елен лопатар.** В предисторическо време до XI - XII в. (I-во Българско царство) естественият ареал е обхващал освен Средиземноморието и Балканския полуостров. След това изчезва поради прекомерен лов. Едва в края на миналия и началото на този век е бил наново заселен изкуствено като ценен ловен обект.

45. ***Capreolus capreolus (L.)*, сърна.** В началото на м.в. до към 60-те години по нашите места е била малочислена до рядка. Понастоящем поголовието тук и другде е добро с отлични трофеи. Подобно на елена през есента и зимата образува стада, но по-малобройни. Тогава излиза на открито и през геня.